



Nationaal Archief  
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en  
Wetenschap

**Nummer Toegang: 2.21.182**

**Inventaris van het archief van mr. A.F.  
Zwaardemaker [levensjaren 1892-  
1948], 1916-1948**

J.A.A. Bervoets

Nationaal Archief, Den Haag 1976

This finding aid is written in Dutch.



---

## I N H O U D S O P G A V E

|                                                                            |               |
|----------------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>Beschrijving van het archief.....</b>                                   | <b>5</b>      |
| <b>Aanwijzingen voor de gebruiker.....</b>                                 | <b>6</b>      |
| Openbaarheidsbeperkingen.....                                              | 6             |
| Beperkingen aan het gebruik.....                                           | 6             |
| Materiële beperkingen.....                                                 | 6             |
| Aanvraaginstructie.....                                                    | 6             |
| Citeerinstructie.....                                                      | 6             |
| <b>Archiefvorming.....</b>                                                 | <b>7</b>      |
| Geschiedenis van de archiefvormer.....                                     | 7             |
| Geschiedenis van het archiefbeheer.....                                    | 8             |
| De verwerving van het archief.....                                         | 8             |
| <b>Verwant materiaal.....</b>                                              | <b>9</b>      |
| Beschikbaarheid van kopieën.....                                           | 9             |
| <br><b>Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....</b>          | <br><b>11</b> |
| I. OPENBARE FUNCTIES.....                                                  | 11            |
| A. President van de Arrondissementsrechtbank in Rotterdam (1941-1945)..... | 11            |
| B. Overige functies.....                                                   | 12            |
| II. PUBLICISTISCHE ACTIVITEITEN.....                                       | 14            |
| III. VERZAMELDE STUKKEN.....                                               | 16            |
| <br><b>Bijlagen.....</b>                                                   | <br><b>17</b> |
| Index op zaaknamen.....                                                    | 17            |
| Index op persoonsnamen.....                                                | 18            |



---

## BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

**Naam archiefblok:**

Collectie 242 A.F. Zwaardemaker

**Archiefbloknummer:**

C25145

**Omvang:**

45 inventarisnummer(s); 0,60 meter

**Taal van het archiefmateriaal:**

Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

**Soort archiefmateriaal:**

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

**Archiefdienst:**

Nationaal Archief

**Locatie:**

Den Haag

**Archiefvormers:**

Zwaardemaker, Mr. A.F.

**Samenvatting van de inhoud van het archief:**

A.F. Zwaardemaker was tot 1934 advocaat in Rotterdam, later publicist van artikelen betreffende rechtsgeschiedenis en het volkerenrecht. Daarnaast was hij medeoprichter van het tijdschrift "De Waag". Het archief bevat stukken betreffende zijn publicistische activiteiten en zijn openbare functies.

## **Aanwijzingen voor de gebruiker**

### **OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN**

Volledig openbaar.

### **BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK**

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

### **MATERIËLE BEPERKINGEN**

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

### **AANVRAAGINSTRUCTIE**

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

### **CITEERINSTRUCTIE**

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

#### **VOLLEDIG:**

Nationaal Archief, Den Haag, Collectie 242 A.F. Zwaardemaker, nummer toegang 2.21.182, inventarisnummer ...

#### **VERKORT:**

NL-HaNA, Zwaardemaker, 2.21.182, inv.nr. ...

## Archiefvorming

### **GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER**

Arnoud Frans Zwaardemaker werd op 20 januari 1892 in Utrecht geboren als zoon van Hendrik Zwaardemaker Czn, hoogleraar in de fysiologie aan de rijksuniversiteit aldaar, en M.C. Verhoeff. Ook hij volgde een academische loopbaan. Na aflegging van het staatsexamen Gymnasium studeerde hij rechten aan de Utrechtse universiteit, waar een hoogleraarspost in het Romeins recht in het verschieft lag. Zwaardemaker prefereerde echter de advocatuur. Na zijn promotie in 1916 op een dissertatie over molestverzekering van zeeschepen, tijdens de Eerste Wereldoorlog een actueel onderwerp, associeerde hij zich met het advocatenkantoor H. Blom in Rotterdam, dat tot hoog aanzien kwam.

In 1934 trok Zwaardemaker zich uit de advocatuur terug en vestigde hij zich met zijn broer H. Zwaardemaker op het door hem gekochte landgoed "Byoux" bij Morains (Haute Jura) in Frankrijk. Vier jaar later trad hij opnieuw in de openbaarheid door de publicatie van artikelen over rechtsgeschiedenis en over het volkerenrecht in diverse tijdschriften. Hierin leverde hij ook politiek commentaar, door de wenselijkheid uit te spreken van "een machtsverschuiving van het parlement naar de regeering" <sup>1</sup> ) en een terugkeer naar "het monarchaal beginsel" <sup>2</sup> ).

Op internationaal terrein zag hij het "nationale bewustzijn", als grondslag voor de te vormen rechtsorde: hij verwierp internationale conventies. Zijn nationalisme kwam zeer duidelijk tot uiting in een artikel in De Gids over "Het Joodsche probleem als internationaal probleem" <sup>3</sup> ).

Zwaardemaker sloot zich aan bij een groep publicisten, die op instigatie van H.W.A. Deterding het "Algemeen Nederlandsch tijdschrift" De Waag oprichtten. De groep koesterde grote sympathie voor het toenmalige staatsstelsel in Duitsland, maar distancieerde zich van de Nationaalsocialistische Beweging van ir. A. Mussert <sup>4</sup> ). Na de inval van de Duitsers op 10 mei 1940 trachtte De Waag een ideologische coördinator te worden tussen de N.S.B. en andere autoritaire stromingen op nationale grondslag als de Nederlandsche Unie en Nationaal Front. Zwaardemaker volgde in juli 1940 de toenmalige hoofdredacteur T. Goedewaagen op, die vanwege zijn lidmaatschap van de N.S.B. moest aftreden <sup>5</sup> ). In zijn publicaties in dit maandblad en in het door zijn

---

1 "Eb en vloed der democratie in vogelvlucht", artikel in "Nederland, onafhankelijk half-maandelijksch tijdschrift", jaargang 90, aflevering 18 (15 september 1938), inventarisnummer 21.

2 Een artikel van die strekking bevindt zich onder andere in inventarisnummer 20.

3 Inventarisnummer 24.

4 Een karakteristiek van De Waag in de jaren voor 1940 bevindt zich in dr. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden tijdens de Tweede Wereldoorlog, deel I, pag. 392-400, deel II, pag. 290.

5 Dr. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden tijdens de Tweede Wereldoorlog, deel IV, pag. 819.

geestverwant J.G. Loohuis geredigeerde Utrechtsch Dagblad pleitte hij voor een opheffing van de scheiding tussen rechterlijke en uitvoerende macht en een verbinding tussen rechtspraak en "volksbewustzijn".

Op 1 augustus 1941 trad hij af als redacteur van De Waag. Bij besluit van de secretaris-generaal van Justitie van 8 oktober 1941, nr. 338 AC kabinet, werd hij benoemd tot president van de arrondissementsrechtbank van Rotterdam. In deze functie werd hij betrokken bij acties van de magistratuur naar aanleiding van bepaalde rechtsopvattingen van de bezetter. Tijdens een actie tegen het voortbestaan van een door de bezetter ingesteld strafwerkkamp Erica in Ommen in het voorjaar van 1943 was hij betrokken bij de onderhandelingen met Generalkommissar F. Wimmer; hij nam hierbij een gematigd standpunt in <sup>6</sup> ).

Onmiddellijk na de bevrijding op 5 mei 1945 werd hij door de Binnenlandse Strijdkrachten gelast zijn werkzaamheden te staken. Bij beschikking van de minister van Justitie van 7 februari 1946, Kabinet D.A., nr. 254, werd hij uit zijn ambt ontzet. In 1948 volgde een schrijfverbod door de Commissie van Perszuivering wegens zijn redacteurschap van De Waag. Op 3 juli 1948 overleed Zwaardemaker in Bilthoven.

### **GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER**

Het archief werd in het begin van het jaar 1973 door mr. J.M. Vlamingh Kiebêrt aan het Algemeen Rijksarchief overgedragen <sup>7</sup> ).

Schenking (van een niet overheidsarchief)

### **DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF**

Het archief is door schenking verworven.

---

6 Inventarisnummer 8. Zie ook dr. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden tijdens de Tweede Wereldoorlog, deel VI, pag. 684-698.

7 Correspondentie van de Tweede Afdeling van het Algemeen Rijksarchief, 1972, D 9.68; 1973, D 9.4.



**Verwant materiaal*****BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN***

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar



## BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

### I. OPENBARE FUNCTIES

#### ***A. PRESIDENT VAN DE ARRONDISSEMENTSRECHTBANK IN ROTTERDAM (1941-1945).***

- 1** Stukken betreffende zijn benoeming tot president van de Arrondissementsrechtbank van Rotterdam.  
Augustus-oktober 1941 1 omslag
- 2** Stukken betreffende reacties van F.A. Minkema, notaris in Woerden, en R. van Blokland, deurwaarder op verordeningen inzake wijzigingen van de rechterlijke indeling.  
1941-1944 1 omslag
- 3** Briefwisseling, gevoerd naar aanleiding van verzoeken om inlichtingen over op last van de bezetter gearresteerde personen.  
1942-1943 1 omslag  
*De namen van de betreffende personen zijn opgenomen in de index.*
- 4** Briefwisseling, gevoerd naar aanleiding van verzoeken om inlichtingen over sollicitanten voor posten in de rechterlijke macht en om bemiddeling bij sollicitaties.  
1942-1944 1 omslag  
*De namen van de betreffende personen zijn opgenomen in de index.*
- 5** Briefwisseling over personeelsaangelegenheden van bij de arrondissementsrechtbank werkzame personen en over de organisatie van de rechtbank.  
1942-1945 1 omslag  
*De namen van de betreffende personen zijn opgenomen in de index.*
- 6** Ingekomen brief van Z. Magyary, directeur van het Hongaars instituut van administratieve wetenschappen, houdende dank voor genoten gastvrijheid.  
30 mei 1942 1 stuk
- 7** Afschrift van een nota van de secretaris-generaal van het departement van Justitie over de toepassing van voorschriften krachtens het Verordeningsbesluit met betrekking tot diefstal van vee en veldvruchten en stroperij en het Economisch Sanctiebesluit 1941, met doorslagen van een nota van A.R. Andringa, officier van Justitie te Rotterdam, over een verzoek om invrijheidsstelling van L.W.H.M. Drabbe, ambtenaar van het Openbaar Ministerie.  
September 1942 en z.j 1 omslag

- 
- 8** Stukken betreffende een bezoek van leden van de magistratuur aan het strafkamp "Erica" in Ommen en de door hen genomen stappen naar aanleiding van door gevangenen aldaar geuite klachten.  
Februari-juni 1943 1 omslag
- 9** Ingekomen afschrift van een adres van het Hof van Cassatie in Brussel aan de militaire commandant van de bezettingsmacht in België en Frankrijk, houdende een protest tegen de instelling van een verplichte arbeidsdienst en de wegvoering van Belgen naar Duitsland, met begeleidbrief van A.J. van Royen. Maart, juni 1943 2 stukken
- 10** Ingekomen brief van H.A. Schadee ter begeleiding van de jaarrekening van het H.M.A. Schadeefonds.  
25 juni 1943 1 stuk
- 11** Correspondentie naar aanleiding van reacties van het personeel van de arrondissementsrechtbank op de aankondiging van een bezoek van secretaris-generaal J.J. Schriecke aan de rechtbank.  
November 1943 1 omslag
- 12** Kranteartikelen over een kort geding tussen het Nederlands Arbeidsfront en de Meelfabriek Schiedam naar aanleiding van een klacht tegen het Arbeidsfront wegens verstoring van de arbeidsvrede.  
Juni 1944 1 omslag
- 13** Ingekomen brochures van de Kamer van Koophandel van Zuid-Holland en twee Rotterdamse advocaten, houdende voorstellen tot regeling van de opbouw van door oorlogshandelingen getroffen gebieden. Gedrukt, gestencild.  
Juli-december 1944 3 deeltjes
- 14** Doorslag van een brief aan de Befehlshaber van de Sicherheitspolizei in Rotterdam, houdende aangifte van een geval van wederrechtelijke vrijheidsberoving van twee Nederlanders door een Duitse vrouw.  
2 mei 1945 1 stuk
- 15** Stukken betreffende de ontzetting van Zwaardemaker uit zijn ambt en zijn zuivering.  
1945-1946 1 omslag

***B. OVERIGE FUNCTIES.***

- 16** Koninklijke Besluiten, houdende zijn benoeming en herbenoeming

---

tot plaatsvervangend kantonrechter in Rotterdam.  
1927, 1932

2 stukken

**17**

Briefwisseling, gevoerd naar aanleiding van zijn vestiging in het  
Jura-gebergte in Frankrijk en het neerleggen van zijn  
advocatenpraktijk in Rotterdam.  
Februari-mei 1934

1 omslag

**18**

"Volk en Vaderland", houdende een artikel naar aanleiding van een  
verklaring van een comité van vooraanstaande burgers in  
Rotterdam en van kerkeraden over een door de illegaliteit  
gepleegde bomaanslag op een spoorweg.  
28 augustus 1941

1 stuk

Zwaardemaker maakte deel uit van dit door Seyss Inquart geïnspireerde comité.

**II. PUBLICISTISCHE ACTIVITEITEN.**

- 19** "De verzekering tegen molest in het zeerecht", dissertatie, geschreven ter verkrijging van de doctorstitel in de rechten aan de universiteit van Utrecht, met ter documentatie verzamelde stukken over de reglementering van deze materie tijdens de mobilisatie en de bezetting.  
1916-1941 1 omslag
- 20** Concept van een artikel over "de toekomst van het monarchaal beginsel in Europa", met aantekeningen.  
1937 1 omslag
- 21-23** Dossiers inzake de totstandkoming en de publicatie van enige artikelen.  
1938-1941 2 pakken en 1 omslag  
Deze dossiers, geordend in de volgorde, waarin de artikelen voor het eerst zijn geconcipeerd, zijn door Zwaardemaker zelf van nummers en een inhoudsopgave voorzien.
- 21** Dossiers 1-10. 1938-1941  
Dossier 9 is verwerkt in dossier 6.
- 22** Dossiers 11-23. 1938-1941  
Dossier 14 ontbreekt.
- 23** Dossiers 1, 3 en 4. 1940
- 24** "Het Joodsch probleem als internationaal probleem", overdruk van een artikel in De Gids, met concept.  
1939 1 omslag
- 25** Teksten van door tijdschrift- en krantenredacties geweigerde artikelen, met ingekomen begeleidbrieven.  
1939-1940 en z.j 1 omslag
- 26-30** Stukken betreffende zijn medewerking aan het Algemeen Nederlandsch Weekblad "De Waag".  
1939-1943
- 26** Teksten van lezingen, gehouden voor kringen binnen De Waag, met correspondentie. 1939-1940, 1 omslag
- 27** Exemplaren van "De Waag". 1939-1943, 1 omslag
- 28** Drukproeven van artikelen van Zwaardemaker. 1940-1941, 1 omslag
- 29** Dossier inzake de samenstelling van een monografie in de Waag-reeks: "De historische rol der rechterlijke macht en haar nationale taak". 1940-1941, 1 omslag
- 30** "De geest van onzen tijd", fragment van een drukproef van de tekst van een radiorede van B. Wigtersma, houdende op de achterzijde een concept van een artikel over de staatsrechtelijke opvattingen van het nationaal-socialisme. Z.j, 1 stuk

- 
- |           |                                                                                                                                                                     |          |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| <b>31</b> | Concepten van artikelen en schema's van lezingen, houdende commentaren op de nieuwe rechtsorde.<br>Z.j. (na 10 mei 1940)                                            | 1 omslag |
| <b>32</b> | Dossier over een door Zwaardemaker gehouden radiorede over "geestelijke vrijheid" op 21 januari 1941.<br>Januari 1941                                               | 1 omslag |
| <b>33</b> | "Richter oder Schiedsrichter", artikel van Zwaardemaker in het Duitse blad "Europa-kabel".<br>24 oktober 1941                                                       | 1 stuk   |
| <b>34</b> | Overzicht van zijn publicaties door Zwaardemaker opgesteld, over de jaren 1940-1941, met alfabetische index op de in zijn artikelen behandelde onderwerpen.<br>1941 | 1 omslag |
| <b>35</b> | Overdrukken van artikelen van zijn hand in het Utrechtsch Dagblad.<br>1941-1942                                                                                     | 1 omslag |
| <b>36</b> | Aantekeningen over de geschiedenis van het echtscheidingsrecht naar aanleiding van onderzoeken in het archief van schepenen van Rotterdam.<br>1942 en z.j           | 1 omslag |
| <b>37</b> | Concepten van artikelen.<br>1947 en z.j. (na 1945)                                                                                                                  | 1 omslag |
| <b>38</b> | Stukken betreffende zijn veroordeling door de Commissie voor Perszuivering.<br>1948                                                                                 | 1 omslag |
| <b>39</b> | Aantekeningen over diverse onderwerpen, van trefwoorden voorzien en alfabetisch geordend.<br>Z.j                                                                    | 1 pak    |
| <b>40</b> | Losse aantekeningen over juridische onderwerpen.<br>Z.j                                                                                                             | 1 omslag |

---

**III. VERZAMELDE STUKKEN**

- 41-42** "Historisch overzicht met betrekking tot de wettelijke regelingen voor den mijnbouw in Nederlandsch Indië" door J.G. Loohuis, met bijlagen.  
1 juli 1933 2 delen
- 41** Historisch overzicht. Getypt.
- 42** Bijlagen: fotokopieën van publikaties en archivalia.
- 43** Verhandeling van het wetenschappelijk gedeelte van een vergadering van de Vereeniging van Artsen-Automobilisten. Gedrukt, met aantekeningen van Zwaardemaker.  
Mei 1939 1 omslag
- 44** Krante-artikelen over de oorlogssituatie.  
1940, 1942 1 omslag
- 45** Ingekomen tijdschriftartikelen, met begeleidbrief.  
1940-1943 3 deeltjes



## BIJLAGEN

### INDEX OP ZAAKNAMEN

| <i>Onderwerp</i>                                 | <i>Inventarisnummer</i> |
|--------------------------------------------------|-------------------------|
| Arbitragerecht                                   | 33                      |
| België, arbeidsinzet en deportatie               | 9                       |
| Brielle, vacature kantongerecht 1942             | 4                       |
| Echtscheidingsrecht                              | 36                      |
| Europa-kabel (ts.)                               | 33                      |
| Gouda, vacature kantongerecht 1942               | 4                       |
| Japan, Nederlandse relaties                      | 45                      |
| Jodenvraagstuk 1939                              | 24                      |
| Nederlands Arbeidsfront                          | 12                      |
| Nederlands Indië, mijnbouw                       | 41, 42                  |
| Nieuw Nederland (ts. Nenasu)                     | 45                      |
| Ommen, strafkamp "Erica"                         | 8                       |
| Perszuivering na 1945                            | 38                      |
| Rechterlijke organisatie, 1941-1944              | 2                       |
| Rechtsgeschiedenis                               | 21-23, 29, 35-37        |
| Rotterdam, aanslag op spoorweg, 1941             | 18                      |
| Rotterdam, arrondissementsrechtbank, indeling    | 5                       |
| Rotterdam, arrondissementsrechtbank, zuivering   | 15                      |
| Schadeefonds, H.M.A.                             | 10                      |
| Schiedam, meelfabriek                            | 12                      |
| Staatsrecht, nationaalsocialistische opvattingen | 20-23, 25-29, 31-34     |
| Utrechtsch Dagblad                               | 35                      |
| Vereeniging van Artsen-Automobilisten            | 43                      |
| Verzekering van molest op zee                    | 19                      |
| Volkenrecht, nationaalsocialistische opvattingen | 21-28, 30, 31, 34       |
| Vrederechtspraak 1942                            | 5                       |
| Vrijheidsberoving door bezetter, 1945            | 14                      |

---

| <b><i>Onderwerp</i></b>               | <b><i>Inventarisnummer</i></b> |
|---------------------------------------|--------------------------------|
| Waag, De (ts.)                        | 26-30                          |
| Zuid Holland, Kamer van Koophandel    | 13                             |
| Zuid Holland, wederopbouwplannen 1944 | 13                             |

**INDEX OP PERSOONSNAMEN**

| <b><i>Naam</i></b>        | <b><i>Inventarisnummer</i></b> |
|---------------------------|--------------------------------|
| Bie, H. de                | 4, 5                           |
| Coninck Liefsting         | 5                              |
| Dillen, W. van            | 4                              |
| Drabbe, L.W.H.M.          | 7                              |
| Driessen, Th.H.           | 45                             |
| Es, G.L. van              | 5                              |
| Everts, P.A.              | 3                              |
| Eyck, L.K.E. van          | 13                             |
| Geuns, van                | 4                              |
| Gorcum, C.L.K. van        | 4                              |
| Groeneboom, P.            | 4                              |
| Hamering                  | 4                              |
| Hioolen, L.J.             | 5                              |
| Hoogenbergh, P.H.M.       | 13                             |
| Houwing, Ph.A.N.          | 5                              |
| Huysen, H.B. van          | 5                              |
| Huyser, J.G.              | 5                              |
| Lam, W.F.J.               | 4                              |
| Loohuis, J.G.             | 41, 42, 45                     |
| Maan, G.                  | 5                              |
| Magyary, Z.               | 6                              |
| Middendorf-Hensen, C.M.J. | 3                              |
| Minkema, F.A.             | 2                              |
| Nysingh, A.E.J.           | 4                              |
| Pruis, N.A.C.             | 4                              |
| Riesen, Van               | 4                              |
| Röder, J.G.L.             | 5                              |
| Royen, A.J. van           | 4                              |

---

| <b><i>Naam</i></b> | <b><i>Inventarisnummer</i></b> |
|--------------------|--------------------------------|
| Sap, O.H.          | 3                              |
| Schadee, H.A.      | 10                             |
| Scheltema, M.W.    | 4                              |
| Schriecke, J.J.    | 5, 11                          |
| Slingeland         | 5                              |
| Tilman, F.C.A.M.   | 4                              |
| Verveen, B.        | 4                              |
| Wigersma, B.       | 30                             |